

Búza Barna kilencvenöt évesen sem vissza, hanem előre tekint

A mobilkeresztút tervei készen vannak

Az Osztrák-Magyar Monarchiában született, amikor még I. Ferenc József volt az uralkodó. Nagyapja kalapos mesterséget hagyományozott rá, s rövid ideig úgy tűnt, nemhiába: alig néhány hónap elteltével gróf Almásy Dénes országgyűlési képviselő borsalino kalapját is elkészítette. Rajztudása és képzőművészet iránti vonzalma azonban az örökséget felülírta: a szobrászművészet várta, fogadta és megtartotta őt. Mi pedig, valahányszor rátekinünk a december 30-án kilencvenötödik születésnapját ünneplő **Búza Barnára**, szeretnénk olyanok lenni, mint ő. Nemcsak majdan, akkori korunkban, de most is.

– Meglehetősen közbélyesnek tűnne azt kérdezni, mi a bosszú élet titka, ezért inkább az iránt érdeklődöm, mi a bosszú derű titka? Tudniillik bármikor, bárhol találkozunk, Ön mindig kedélyes, humoros, s ezzel vidámságra derít másokat is. Mondja, hogy csinálja ezt?

– Ez családi örökség. Anyai nagyapám mondatai közben a hallgató mindig derűre fakadt, ő meg csak éppen elmosolyogta magát. Édesanyám is nagyon fogékony volt erre, tőle állandóan hallottam valamilyen vidám megjegyzést. Nyilván örökölttem a génjeimben. Alaptermészetemnél fogva a legdrámaibb helyzetet is iparkodom derűsre fordítani. Még az óvóhelyen is előfordult, ahol mozgott a föld, hogy megnevettem a közönséget. No azért ma józan életet kell élni, ami nekem nem nehéz, hiszen nem iszom, nem bagózom, fülemben fülszűrőt nem tetetek, fejemet kopaszra nem borotváztatom, viszont a baráti körömben jobban ragaszkodom azokhoz, akik velem egy húron pendülnek, mint azokhoz, akik valamilyen módon rontják a hangulatot. Az én ilyen formára való kialakulásomba azt hiszem, az is belezárt, hogy a zenét mindig nagyon szerettem. Aktív zenész voltam magam is, elég jól csellóztam, és az valahogy mindig együtt járt a derűvel.

– Ezalatt a sok évtized alatt bizonyára megélte az alkotóművészek megbecsülésének és érvényesülésének megannyi formáját. Hogyan értékeli mindazt, amit e tekintetben napjainkban tapasztal?

– Érzésem szerint mindazok, akik annak idején Aczél bölintása és jóváhagyása alapján foglalhatták el pozícióikat, még nem nyugdíjasok. (Akinek nem inge, ne vegye magára.) Nem mondom, hogy nyíltan, de ahol lehet, betartanak, és emiatt nem tudok nyugodtan élni. Körülbelül olyan állapotban vagyok, mint mikor az Úristen Ádámot és Évát kizavarta a paradicsomból, és azt mondta nekik, hogy csak testetek verejtékével élhettek tovább. Ez az egész emberiség életére kihat. Én egy mozaikszem vagyok ebben, és nem tekintem ezt olyan nagy büntetésnek, mert az embert ez szüntelenül gondolkodásra készíti. Azonkívül előfordul, hogy valakivel másodszer már nem szívesen fogok kezét. Ezt az öntörvényemet sokszor betartom.

Annak idején Rákosiék világosan megmondták nekem egy Szabad Nép félórán, hogy sok keresnivalóm nincs, a klerikális reakció uszályába kerültem, és már annyira fertőzött vagyok, hogy a szocialista realizmus elvét és gyakorlatát képtelen vagyok a műalkotásaimba beleadni. Semmiféle szobrászmunkát nem kaptam mindaddig, amíg a Művészeti Alapot nagyrészt az én segítségével létre nem hoztuk. Sokáig úgynevezett fehér munkásként kőművesekkel dolgoztam műemlék

épületeken, legtöbbet a Nemzeti Múzeum mögötti elnöki palotán, ami most a rádióhoz tartozik. Lévé, hogy a második világháború előtt már tagja voltam többek között a Művészeti Tanácsnak és szervezni is tudok, ha kell, ott voltam a Művészeti Alap megalakulásánál is és megszerveztem a mozgalom iparvállalatait úgy, hogy a Művészeti Alap társadalmi szintű mozgalom maradt, miközben a vállalatai úgy dolgoztak, mint bármely állami nagyvállalat kisebb egységei. Visszahívtak tehát a szakmába. A munkaelosztó bizottság elnökeként az összeférhetetlenség elvét mindig becsületesen betartottam: én nem kaphattam munkát. Egy idő után rájöttek, hogy ez a tisztség távol tart a műtermemtől, s akkor választottak egy másik elnököt. Azt követően kaptam egy-egy munkát, amiből kis családommal szerényen megéltünk.

– Amikor átnéztük a munkáiról készült fényképfelvételeket, közülük nagyon sokat ideadhatott volna a Szentbáromság szobortól kezdve

Klebelsberg szobor Lakitelken

Szent István, Szent László vagy Kálvin János szobrán át a legkülönbözőbb keresztutakig, de Ön egy 1957-ből származó képet, a Hajdú című alkotását választotta. Miért éppen ezt?

– A legtöbb művészeti műfajban van egy fölső mérce: zenészeknél egy Beethoven hegedűverseny, építészeknél egy országház, színészeknél egy Ádám-alakítás lehet az, amibe maximálisan bele kell adni minden tudást. A szobrászoknál a lovas szobor teszi leginkább próbára az embert. Persze lehet, hogy én egy kicsit birtokon belül érezhetem magam, hiszen koragyerekkoromtól fogva nagyon szerettem általában az állatokat, de a lovakat különösképpen. Véleményem szerint a szép emberi forma után a ló a leggyönyörűbb, bizonyos helyzetekben és kompozíciókban még az embernél is sokkal szebb, és ez az igazi próbaköve a szobrászatnak. Közötti nagy feladatokat egyes megbízásra régebben is ritkán adtak, pályázatot írtak ki

Kilencvennégy évesen

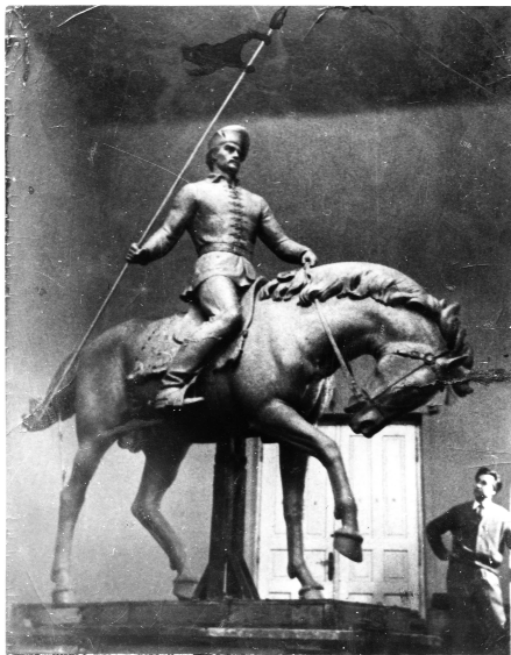
rá, de vigyáztak arra, hogy nagyjából azonos erők kerüljenek egymással szembe. Ennél a pályázatnál az első forduló után két kortársammal, a főiskolai tanár és kiváló művész Szabó Ivánnal és a Kossuth-díjas Antal Károlyval maradtunk versenyben. Én ilyen címezzel nem rendelkezem, viszont a magyar lovakat mindig nagyon szerettem, és örömmel vállaltam a megméretést. Nagyon becsületes zsűrit hívtak össze, csupa Kossuth-díjas és mindegyik ló barát, közöttük Marton László kitűnő lószakértő vagy Medgyessy Ferenc, aki folyton a mindent kibíró, kisebb növésű, jó mozgású, erős kis lovakat kereste. Én viszont úgy gondoltam, Rákóczi idejében a honfoglalás korabeli ló típust nem alkalmazhatom. Végignézttem Magyarország összes ménését, megismertem a magyar nóniuszt, az arab csődört, az angol telivért, az ország első lószakértője, Benyovszky István festőművész barátom azonban lovas szobornak a testes, izmos, szép mozgású és nagyszerű hangulatú gidrán ajánlta. Zsebemben a pályázati kiírással hozzáfogtam gidránokat keresni és rajzolni. A mezőgazdasági vásárrendezvényen reggeltől estig kerestem azt a lovat, amelyik majd modellem lehet. A csikósok említették, hogy van itt egy ló, de nincs kiállítva, mert nem bír magával. Addig diskuráltunk, míg két száron egy ablaktalan sötét istállóból elővezették nekem a világ legszebb lovát. Két lábán jött ki az istállóból. Csodálatos, fejlejtetlenül szép volt, a mezőhegyesi lótenyészet mintapéldánya. Befejezés előtt megmutattam a lovas szobromat a Földművelésügyi Minisztérium szakembereinek, s elmondtam nekik, hogy rendkívül szeretném, de sem a rajzaim, sem a fényképeim nem elegendőek ahhoz, hogy ez a ló kedvem szerint készüljön el. Elhozták nekem a lovat pár napra. Nagyon jó barátok lettünk, ez hozott eredményt ezen a pályázaton. A ló iránti vonzalmam azóta is megmaradt. Ha rajtam múlna, én nem engedném, hogy lóversenyen bármilyen serkentő eszközt használjanak. Attól, hogy ütök-verik a galoppon és az ügötnön, nem fog sokkal gyorsabban menni. Az eredményt nem kikényszeríteni kell, hanem egyetértéssel és rábízattással kell kihozni belőle. A ló pontosan tudja és érzi, hogy neki versenyeznie kell. Megvan benne a versenyzálgalom és a magatartás, nézi a másikat, és ő akar első lenni. Szinte ember módra viselkedik. Ezért úgy találom, nagy bűn és állatkínzás verseny közben bántani a lovakat.

– Az iméntivel ellentétben az 1956-os forradalom és szabadságbarc emlékének adózó köztéri szoborra idén megbírdetett pályázat nem bagyott Önben kellemes emlékeket.

– Országunkban nagyon sok pályázat zajlott le a Művészeti Alap megalakulása előtt is. Ezekben a zsűri a minőségi kiválasztódás elvét gyakorolta, eszerint hirdette ki a nyertest, úgy, hogy a nagy nyilvánosságnak a teljes pályázati anyagot bemutatta, ezzel is vállalva a döntés felelősségét. Így van nekünk gyönyörű milleniumi emlékműünk, Erzsébet királynénk és sok más szobrunk.

Az 1956-os forradalom emlékére nagyon nehéz pályázatot írtak ki, kísérő rajzok, műleírások követelményével és egy átgondolatlan méretigénnyel, hiszen elegendő lett volna egy a húszhoz, de ők egy a tízhez arányú méretet határoztak meg. Köztéri emlékműről volt szó a Szépművészeti Múzeum, a Múcsarnok, a Liget hatalmas fái között. Ide egy földre fektetett, abba belapuló jelenséget nem lehet tervezni, mert illeszkednie kell a városképbe. Nagyon komolyan vettük a pályázatot. Hetvenkilencen vettünk részt abban a reményben, hogy a bemutatott munkáinkat becsületesen, hozzáértéssel, igazságosan válogatják ki, bemutatják az ország lakosságának, és a zsűri azt követően hirdeti eredményt. Ezzel szemben a zsűri egyik tagja úgy nyilatkozott, hogy túlságosan sok a figurális, annak az ideje pedig lényegében lejárt, ma egy elvont gondolat absztrakt formában történő kifejezése a korszerű. Korábbi tapasztalataimmal ellentétben ez a pályázat nem izzasztotta meg a zsűrit és nem szerzett számukra álmatlan éjszakákat, mert itt kizárólag a nonfiguratív munkákat méltányolták, a figurálisakat egyszerűen kirekesztették, így hetvenegynéhányan nem kerülhettünk a nagyközönség szeme elé. Itt a nyertes olyan tervet készített a főváros egyik legsodálatosabb műemléki városképébe, aminek semmi köze nincs a környezethez, de az 1956-os forradalmat is egy egészen más szemszögből fejezi ki. Alkotóik és elbírálóik szerint az az éles vasék, mint a forradalom, úgy szántja föl a Dózsa György teret, mögötte pedig a kétszázvalahány vasoszlop az egyetemi és forradalmi ifjúságot jelenti. Velem együtt azonban sokan arra asszociálnak, hogy annyi ágyúcső meredt a fővárosra november negyedikén éjjel a budai hegyekből, ahány vascső van ezen a pályamunkán, és a T-72-es szovjet tankok másnap úgy szántották fel a Dózsa György teret, ahogy az emlékmű egy sarka megbontja a térnek az egységét. Az az emlékmű valahol bizonyára nagyon jó lehetne, de a mi Dózsa György utunkra és az 56-os forradalmunk emlékének örökítésére nem alkalmas. A munkát irányító zsűrielnök elég rövid idő alatt elfogadta egyik zsűritag véleményét, hogy zárják ki a figurálisokat és csak a nonfiguratívok maradjanak versenyben, így aztán három-négy ember között a miniszterelnök úr szétosztotta a díjakat. Az a miniszterelnök, aki annak a több névváltoztatáson átesett pártnak az él-embere, amelyik annak idején a kötelet az 56-os mártírok nyakára tette, utána pedig koncepciók perekben Nagy Imrét, Mansfeld Pétert és a többieket halálra ítélte. Összetett együttműködés volt ez, amiben izléstelen formahibákat látok. Az, hogy nem én nyertem meg, teljesen közömbös.

Még azt is ki merem jelenteni, hogy az én tervemet, ami tizennégy méter magas lett volna két darab háromméteres bronzfigurával, a mai fizikai erőmet tudomásul véve, kilencvenöt évesen nem biztos, hogy eredeti méretben jól meg tudtam volna

Hajdú

csinálni. Segítséggel soha nem tudtam dolgozni, ilyenformán úgy tekintem ezt a pályázatot, hogy ott voltam a sorban, mert úgy éreztem, hogy kötelességem, de az első pillanattól kezdve nem számítottam arra, hogy itt győztes lehetek.

Két árnyék borul tehát erre a pályázatra. Egyik, hogy nem a zsűri szabályzatok értelmében bonyolították le, másik, hogy nem egy ötvenhatos személyiségre bízták a díjak átadását. Azok a művészek, akik ezt a sorsot akarattuk és szándékuk ellenére kénytelenek voltak végigszenvedni, ezt soha nem fogják megbocsátani. Egy zsűrielnöknek alapvető kérdésekben nem változhat meg olyan hirtelen a fölfogása. Nemrég a Kun Béla szoborpályázatra csupa figurális terv érkezett, látható volt Vérmezőn és az érdi szoborparkban is. Tehát még a következetlenség hibájával is szembesülnünk kell. Kollégák mondják: arról szó sincs, hogy ilyen intézkedéseknek még egyszer kitégyék a bőruket és az idegeiket. Egy pályázatra ugyanis az ember szívből, mély átérzéssel, mindent bele alapon készül fel, azon kívül itt a felkészülés csapatmunka volt, mert asztalosra és más szakemberekre is szükség volt; fejenként mintegy kétszáz ezer forintba került a műteremre szíval, a munkatársak munkájával, a felhasznált anyagokkal és az anyagmozgatással együtt. Ezt a pályázatot nagyon rosszul véleményezi az egész szobrászat, sőt, az egész ország. De nem lehet már meg nem történté tenni. Túl vagyok rajta. Nem mondom, hogy leráztam, mint kutya a vizet, de hogy én kiírt pályázatra életemben még egyszer is részt veszek, arra ne számíton senki.

– No de mindez nem szegte kedvét. Jó egészsége is lehetővé teszi, hogy műterme tele legyen készülő munkáival, s nagyobb ívű terveinek a megvalósulási lehetőségét is kutatja szüntelen.

– Szeretnék még pár dolgot megcsinálni. Abból indulok ki, hogy a művészek foglalkoztatásának

van egy olyan fajtája is, amikor adott témában feleslegesnek tartják a nyílt vagy zárt pályázat kiírását, mert a kiválasztott művészeknek már olyan presztízse van az alkotómunka területén, a múltban már annyira bizonyított, hogy itt kellemetlen meglepetés a megbízót nem érheti, és ilyenkor egyenes megbízást alkalmaznak. Nagyon szeretnék Debrecennek a templom és a kollégium közötti részére legalább egy Kálvin–mellszobrot, illetve a budavári koronázó templom számára egy keresztutat készíteni. Abban a templomban soha nem volt keresztút, most sincs. Mivel a templom belülről is formatervezett, a fal minden négyzetcentijefestett, motivált, azon kívül gótikus az épület stílusa és oszlopcsokrok tartják a boltíveket, nincs mód arra, hogy ott egy keresztutat elhelyezzenek. Ehhez igazodva egy olyan mobil keresztutat terveztem, amelyet csak Nagypénteken és a húsvéti körmenet idején állítanak föl a templom körül, utána visszaviszik a templom egyházművészeti múzeumába. Neogótikus stílusú vasállványokon állna Krisztus tizennégy stációja, domborműben megfaragva. Koromnál fogva nem akartam a szolgáltatási utat végigvárni, mert nálam az óramutató már gyorsabban megy, ezért levélben fordultam a bíboros-érsek úrhoz, megírtam neki a szándékomat és mellékeltem a terveket is. Egyetértő és segítő válasszal ő ezt leküldte a koronázó templom mai plébánosának, aki pénzühiányra hivatkozva az egészet levette napirendről. Valamilyen módon mégis szeretném megcsinálni. Keresem az utakat, de egyelőre nincs olyan mecénás, aki a teljes költséget vállalná. A mostani gazdag emberek nem templomba járók, egyáltalán a kultikus életformát magukra nézve kötelezőnek nem tekintik, jobban vigyáznak a pénzes zsákra, hogy jól be legyen köve. Ilyen alapon lemondtam arról, hogy ez társadalmi úton összegyűjtött pénzből elkészülhet. Ha kisebb, mondjuk egy példányos lenne, megcsinálnám egyszerűen, becsületből, de a tizennégy dombormű és díszmű kovácsmunka nagyobb összeg. Nem tudom, hogy elkészíthetem-e valaha is. A tervek készen vannak.

Varga Gabriella

Rémület – diófa